

prof. dr. Ljubinko Mitrović

Ombudsman za ljudska prava BiH i redoviti profesor Fakulteta pravnih znanosti Paneuropskog sveučilišta "Apeiron" u Banjoj Luci

Bosna i Hercegovina mora nastaviti s povećanjem medijskoga angažiranja u podizanju svijesti o dječjim pravima i UN-ovoj Konvenciji, svakako, na način prilagođen djeci

U iščekivanju sljedećeg izvješća o provedbi Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta u BiH

Najkasnije do početka rujna 2017. godine Odbor Ujedinjenih naroda za prava djece očekuje od Bosne i Hercegovine dostavljanje sljedećeg periodičnog izvješća o provedbi Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta u BiH. Što je to sve u vrlo kratkom vremenskom razdoblju potrebno uraditi, bit će jasnije nakon analize tzv. zaključnih primjedbi na kombinirano drugo, treće i četvrto periodično izvješće BiH o stanju prava djeteta?

Ponajprije, UN-ov Odbor u svojim zaključnim primjedbama pozitivnim ocjenjuje i pozdravlja donošenje niza zakonodavnih rješenja u BiH te usvajanje važnih institucionalnih i političkih mjera. S druge strane, UN-ov Odbor za prava djece je posebno, sa žaljenjem, istaknuo kako neke od najvažnijih preporuka koje su sadržane u zaključnim primjedbama UN-ova Odbora od 21. rujna 2005. godine na inicijalno izvješće BiH o stanju prava djeteta iz 2005. godine nisu uopće realizirane ili nisu dovoljno provedene, a posebno, to su one preporuke koje se odnose na koordinaciju, obiteljske sredine, posvajanje, zdravlje, socijalnu zaštitu, obrazovanje i životni standard. Stoga, UN-ov Odbor i ovaj put posebno apelira na BiH da poduzme sve nužne mjere za potpunu provedbu navedenih preporuka.

Prema ovom dokumentu UN-ova Odbora, Ministarstvo za ljudska prava BiH ima prvenstven mandat koordinirati provedbu UN-ove Konvencije. S druge strane, neosporno je da su odgovornosti za prava djeteta u BiH, u praksi, podijeljene između velikog broja resornih ministarstava na razini entiteta, Distrikta Brčko i deset županija u Federaciji BiH, te da vrlo često nema nužne i učinkovite koordinacije između njih. Nadalje, UN-ov Odbor je, razmatrajući ovo izvješće, među ostalim, izrazio svoju zabrinutost i zbog toga što načelo najboljeg interesa djeteta nije našlo svoju odgovarajuću primjenu, posebno u situacijama kada su djeca lišena obiteljskog okruženja, te zbog izostajanja sveobuhvatnog sustava skrbnštva, posebno udomiteljstva. To je i razlog zbog kojeg UN-ov Odbor poziva BiH da pojača svoje napore kako bi se osiguralo da se opće načelo najboljeg interesa djeteta ugradi i dosljedno provede u svim zakonodavnim, administrativnim i sudskim postupcima i svim politikama, programima i projektima

relevantnim i s utjecajem za/na djecu, posebno onih lišenih obiteljskog okruženja. Najbolji interes djeteta mora biti prioritet, odnosno na prvom mjestu, jer, u suprotnom, ako ti načelo nije ostvareno, dovodi se u pitanje svako od zajamčenih prava djeteta. Dakle, ni jedno pravo djeteta neće biti u potpunosti osigurano ako pri tome nije postignut najbolji interes djeteta (što se smatra najboljim interesom djeteta ne određuje UN-ova Konvencija, ali ni drugi relevantni zakoni, u svakom slučaju sadržaj ovog pojma određuju okolnosti svakog pojedinačnog slučaja shodno zadovoljenju potreba djeteta na najbolji mogući način).

U navedenim zaključnim primjedbama izražena je zabrinutost Odbora i zbog nedostatka statističkih podataka koji se odnose na provođenje Konvencije u BiH, zatim baze podataka o nasilju nad djecom te nedostatka koordiniranoga sustava za sveobuhvatno prikupljanje podataka koji se odnose na svu djecu do osamnaest godina. Bosna i Hercegovina mora nastaviti s povećanjem medijskoga angažiranja u podizanju svijesti o dječjim pravima i UN-ovoj Konvenciji, svakako, na način prilagođen djeci, posebno kroz veću angažiranost tiskanih i elektroničkih medija te aktivno sudjelovanje djece u javnim aktivnostima na terenu. Obuka i obrazovanje stručnjaka za provođenje zakona, kao i parlamentaraca, sudaca, odvjetnika, zdravstvenog osoblja, nastavnika, školskog osoblja o dječjim pravima i UN-ovoj Konvenciji još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini.

UN-ov Odbor je nezadovoljan i zbog ograničene praktične primjene Zakona o zabrani diskriminacije iz srpnja 2009. godine te zbog činjenice da se stavovi djeteta vrlo rijetko uzimaju u obzir, posebno u vezi sa školskim gradivom i nastavnim materijalima, odnosno u svim relevantnim pravnim postupcima. Premda je pravo na privatnost sadržano i u Ustavu BiH, nerijetki su slučajevi neetičkog i neprofesionalnog ponašanja novinara koji danas vrlo često objavljuju osobne podatke djece i mladih koji su žrtve ili počinitelji kaznenih djela. UN-ov Odbor stoga preporučuje donošenje posebnog zakona kojim se zabranjuje objavljivanje osobnih podataka djece od medija i/ili novinara te propisuje razmjerno kažnjavanje novinara za suprotno ponašanje.

UN-ov Odbor posebno preporu-

čuje poduzimanje svih odgovarajućih mjera kojima će se izričito zabraniti fizičko kažnjavanje, odnosno discipliniranje djece u svim sredinama, uključujući i ono kod kuće, odnosno u obitelji (koje je i danas široko rasprostranjeno) na cijelom teritoriju BiH (čini se nužnim ojačati i proširiti programe podizanja svijesti, kao i obrazovne programe, posebno kampanje koje bi imale za cilj promociju pozitivnih i alternativnih oblika discipline i poštivanja prava djeteta, svakako uz njihovo sudjelovanje, nasuprot negativnim posljedicama fizičkog kažnjavanja). Zlostavljanje i zanemarivanje djece te seksualno iskorištavanje i zlostavljanje predmet su preporuka br. 41 do 45, s tim da Odbor posebno preporučuje poduzimanje konkretnih mjera kojima će se osigurati usklađivanje zakonodavstva o nasilju u obitelji u oba entiteta, odnosno uspostavljanje nacionalne baze podataka o svim slučajevima nasilja u obitelji nad djecom. Eliminacija svih oblika nasilja nad djecom, u svakom slučaju, mora biti važan državni prioritet. Posebnu zabrinutost Odbor UN-a za prava djeteta izražava i zbog vrste i duljine kazne predviđene kaznenim zakonima za seksualno zlostavljanje djece u BiH.

Važnost centara za socijalni rad posebno je istaknuta u ovom dokumentu. Odbor ponavlja svoju raniju preporuku (2005.) prema kojoj BiH ima obvezu osigurati funkcioniranje centara za socijalni rad sa svim odgovarajućim ljudskim, tehničkim i financijskim resursima, zatim sistematsku obuku svih zaposlenih u centrima i poduzeti sve druge nužne mjere koje jamče kvalitetu, učinkovitost i transparentnost svih aktivnosti ovih institucija (što svakako nije slučaj u trenutnoj bosanskohercegovačkoj stvarnosti u kojoj dominiraju loši materijalni uvjeti u kojima funkcioniraju centri, njihova slaba kadrovska popunjenost, nedostatak stručnog osposobljavanja i sl.). U pogledu instituta usvajanja UN-ov Odbor s pravom zapaža kako je vrlo nizak stupanj posvajanja u BiH, u pravilu zbog složenih i dugotrajnih procedura koje se odnose na posvajanje, zatim nedostatka koordinacije između ustanova za socijalni rad, odsutnosti baze(a) podataka o djeci koja ispunjavaju uvjete za posvajanje te odgovarajuće zahtjeve potencijalnih posvojitelja. Zdravlje, životni standard i obrazovanje, uključujući i stručno

osposobljavanje te usmjeravanje djece, predmet su nekoliko preporuka u zaključnim primjedbama UN-ova Odbora. Posebno se izražava zabrinutost činjenicom da veliki postotak djece živi ispod granice siromaštva (što opet utječe na ograničavanje djece u ostvarivanju njihovih prava, posebno u oblasti stanovanja, nabave životnih namirnica, zdravlja i obrazovanja), zatim nedostatkom kvalitetnije zdravstvene zaštite, s posebnim osvrtom na djecu u ugroženim situacijama (posebno romske djece) te pojačanom konzumacijom alkohola, duhana i droga među djecom. U svakom slučaju, BiH mora poduzeti sve nužne mjere kako bi sva djeca imala jednak pristup i uravnoteženu kvalitetu zdravstvenih usluga kroz osiguravanje dostupnosti osnovnih zdravstvenih usluga, jačanje programa cijepljenja, poboljšanje nutritivnog statusa djece, promociju isključivog dojenja tijekom prvih šest mjeseci života djeteta itd. Nadalje, Odbor posebno preporučuje poduzimanje sustavnih mjera po kojima bi srednjoškolsko obrazovanje bilo dostupno i na raspolaganju svakom djetetu u BiH, zatim što rasprostranjeniju praksu besplatnog obrazovanja djece, pružanje financijske pomoći roditeljima u slučaju potrebe obrazovanja djece te svakako osiguravanje odgovarajućih, znatno viših standarda higijene, opreme i didaktičkog materijala u školama, odnosno obrazovnim institucijama.

S gledišta provođenja maloljetničkog pravosuđa, UN-ov Odbor u točki 76. izražava zabrinutost zbog toga što na nacionalnoj razini ne postoji dovoljno alternativnih mjera za pritvor, kao i oblika rehabilitacije za djecu u sukobu sa zakonom; zatim što su zabilježeni slučajevi da su djeca pritvorena zajedno s odraslim počiniteljima kaznenih djela; što djeca mogu biti podvrgnuta pritvoru i prije suđenja i na relativno dulje razdoblje; zbog toga što pristup obrazovanju za osobe mlađe od osamnaest godina u pritvoru nije osiguran; zato što izvršenje kazne maloljetničkog zatvora u ustanovama u kojima se izvršava maloljetnički zatvor nije predmet redovite i neovisne kontrole; zato što većina profesionalaca koji rade s djecom ili za nju u sukobu sa zakonom ne dobivaju posebnu obuku ili obrazovanje o pravima djeteta te zbog toga što djeca u sukobu sa zakonom zbog nedostatka podizanja svijesti trpe ozbiljnu stigmatizaciju od medi-

ja i javnosti (nisu rijetki primjeri tzv. senzacionalističkog izvješćavanja).

Odbor posebno preporučuje da BiH izdvoji potrebne ljudske, tehničke i financijske resurse kako bi se osiguralo odgovarajuće alternativne mjere pritvoru, kao i oblike rehabilitacije za djecu u sukobu sa zakonom te da se u postupcima prema djeci u sukobu sa zakonom izbjegava korištenje pritvora prije suđenja za djecu (a ako se pritvor ipak primjenjuje, da je on sveden na minimalno razdoblje i da djeca nisu u pritvoru zajedno s odraslima). Nadalje, UN-ov Odbor preporučuje poduzimanje mjera za osiguravanje pristupa programima obrazovanja za osobe mlađe od osamnaest godina koje se nalaze u pritvoru (uključujući i fizički odgoj); uspostavljanje nacionalnog preventivnoga mehanizma za praćenje izvršenja kazne maloljetničkog zatvora; osiguravanje sveobuhvatne, odnosno odgovarajuće i kontinuirane obuke o pravima djeteta i maloljetničkom pravosuđu za sve službene sudionike u postupku prema djeci u sukobu sa zakonom; formiranje jedinstvene baze podataka o djeci u sukobu sa zakonom; podizanje javne svijesti o djeci u sukobu sa zakonom sprečavanjem njihove stigmatizacije, posebno u medijima i općoj javnosti i dr.

Bit će jako zanimljivo pratiti sve ono što će BiH, njezini entiteti, Distrikt Brčko i deset županija u Federaciji BiH poduzimati u idućem razdoblju, odnosno do početka rujna 2017. godine, za kada je Odbor Ujedinjenih naroda za prava djece pozvao BiH da mu dostavi sljedeće tzv. kombinirano peto i šesto periodično izvješće o provedbi Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima djeteta u BiH. No, kako stvari trenutno stoje, čini se skoro nemogućom misijom realizacija svih pobrojanih preporuka u potpunosti, odnosno provedba zaključnih primjedbi danih u izvješću UN-ova Odbora iz 2012. godine. Stoga, na potezu su, prije svih, parlamentarci i ministri, a zatim i nositelji vlasti u drugim regionalnim tijelima i lokalnim samoupravama. U svakom slučaju, predstojeće kombinirano peto i šesto periodično izvješće dat će, sasvim je jasno, pravu sliku stanja prava djece u BiH, ali ona će predstavljati i jasan pokazatelj ozbiljnosti "države" na prihvaćanju i provedbi svih, pa i ovog iznimno važnog, međunarodno-pravnog dokumenta.